

1

*Suomen
suuriruhtinaskunta
1809-1917*

- Suomen sota 1809-1809
- Taustalla suurvaltojen suhteet: Ranska suostui Venäjän suunnittelemaan Suomen valloitukseen ja sen myötä pakottaisi Ruotsin mukaan kauppasaaroon, jolla Ranska vahvistaisi asemansa Britanniaa vastaan
- Aluksi ei ollut tarkoitus liittää Suomi osaksi Venäjää, miehitys lopetettaisiin kauppasaaron toteuduttua
- Pian sodan alettua päätös Suomen tulevaisuudesta lukittiin
 - Pietari oli lähellä Ruotsin itärajaa, joka kulki v. 1743 jälkeen Kymenlaaksossa
 - Suomenlahden merenkulku
- Aleksanteri I:n manifesti 17.6.1808: Suomen liittäminen Venäjään ja luvattiin pitää voimassa suomalaiset lait ja oikeudet
- Haminan rauha 17.9.1809
- Porvoon valtiopäivät 1809: säädetyt vanhoivat uskollisuutta uudelle hallitsijalle ja keisari antoi Suomelle autonomian
- Suomen suuriruhtinaskunta 1809-1917

2

- 1816 keisarillinen Senaatti maan yleisen hallinnon hoitajaksi
- 1848 häpeärangaistukset poistettiin kirkollisesta rangaistuskäytännöstä
- 1854 ruotuväki- eli tarkk'ampujapataljoonat perustettiin
- 1854-55 Krimin eli Oolannin sota
- 1856 Suomen ensimmäiset postimerkit
- 1857 sallittiin höyrysafojen perustaminen
- 1858 oikeanpuoleinen liikenne käyttöön
- 1825-1855 Nikolai I Suomen suurruhtinaana
- 1855-1881 Aleksanteri II Suomen suurruhtinaana

3

- 1809-1860 rahoina käytettiin Ruotsin riikintaaleria ja Venäjän ruplaa
- Suomen pankki 1811 *Waihetus-Laina ja Depositioni-Contori Suomen Suuren-Ruhtinanmaassa*
- Rahauudistus 1840 → ruplasta ainoa laillinen maksuväline
- Markka käyttöön 1860

4



Nälkävuosi 1867–68

- Talvet 1861-62, 1866-67 ja saman vuoden kevät ovat olleet kautta maan hyvin kylmiä
 - Pohjois-Suomen katovuoden 1862 syynä lienee ollut Dubbi-tulivuoren purkaus Itä-Afrikassa 1861
- Talvi 1866-67 oli poikkeuksellisen pitkä ja kylmä
 - Vasta tammikuussa sää muuttui runsastumiseksi ja kylmäksi → Itämeri jäätynyt kokonaan → laajat lumipeitteet heijastivat keväisen auringon takaisin avaruuteen → lumen sulaminen hidastui, maaperän kosteus kasvoi
- Syysruis altistui lumihelmelle, ohran kylvöön vasta myöhään kesäkuussa
- Pitkä talvi verotti karjaa ja muita kotieläimiä
 - Puute karjan rehusta, pernarutto
 - Talven aikana kuoli 57 hevosta, 46 lehmää ja 1368 lammasta

5

- Syksyllä 1867 huomattiin, ettei vilja ehdi valmistua normaaliin aikaan
 - Kunnallislautakunnan esimies Leander Saarela pyysi kuvernööriltä 400 tynnyriä rukiinsiemeniä
→ kruununmakasiinissa oli siemenvilja vähissä
→ kunta sai vain 100 tynnyriä
- 3.9.1867 illalla lämpötila laski laskemistaan – halla tuhosi laajoilla alueilla kypsymättömän viljan
 - Seuraavan yön kylmä ilma täydensi katoa
- rukiista saatu sato oli itämiskyvytöntä viljaa, ohrasta 2/3 oli tuhoutunut kokonaan, lopusta saatiin nelinkertainen sato itämiskyvytöntä viljaa ja kaura oli tuhoutunut kokonaan
 - Katoarvion mukaan sato oli ”kauhistuttavan heikko”

Ylivieskasta kirjoittaa eräs lähettäjä, että sillä on syöty olkia ja ruumenia eli tähkiä tähän asti, mutta että neki jo rupeaa loppumaan; hevosen lihaa on myös syöty herkkupalaina.

Ohransiemenistä on kova puute; on puolet taloja, joilla ei ole yhtään kappaa ohran eikä kauran siemeniä, ja ainoastaan neljännes osa taloja, joilla on täysi ohra siemen.

Suomalainen Wirallinen Lehti 28.4.1868

6

- Keisarillinen Senaatti painatti ohjeet jäkälän, sammalen, vehkanjuuren ja sienten valmistamisesta ravinnoksi.
 - Ennakkoluulot sieniä ja jäkälää kohtaan
 - Ruotsalaiset tislasivat jäkälästä viinaakin

"...että (ruumenet) ne niin kuin tieteelliset tutkinnot osoittavat, leiwäksi leiwottuna owat kelwollisia ihmisen rawinnoksi, koska watsan neste woi kaiken rawintowoiman niistä imeä..."

7



8

Jaakko Kolmosen pettuleipäresepti

TARPEET:

0,5 l vettä, 50 g hiivaa, 1 tl suolaa, 1 dl pettujauhoa, 9 dl ruisjauhoa

1. Sekoita hiiva kädenlämpöiseen veteen.
2. Lisää suola.

3. Kaada pettu- ja ruisjauhot nesteeseen ja alusta seoksesta taikina.

4. Anna taikinan nousta tunnin lämpimässä (esim. hellan perällä).

5. Leivo sentinpaksuisia ja halkaisijaltaan noin kymmen-

senttisiä leipiä. Anna nousta puoli tuntia.

6. Pistele haarukalla 10 pistoa leivän läpi peltiin asti.

7. Paista 220-asteisessa uunissa puolisen tuntia.

8. Syö uunituoreena ja pakasta loput.

9

Stenbäckin talo – köyhien työhuone eli vattehuusi (r. fattighus)



*Voivaivasten vattehuusi
ja valtain hallitus,
tuo syntisten syömäsus'
josta kuuluu itku ja valitus.*

*Kivi-Jaakko kiilusilmä (Jaakko Kivioja)
köyhää kansaa kiusaa.
Pirut ne häntä pyörittävät
kivisellä kiukaall!*

*Sipiläinen siisti herra (Fredrik Sipilä)
oli kaikkein paras,
aina ensin mainittava
köyhäinKassan varas.*

10

- Köyhien työhuone avattiin 5.12.1867, sinne pyrittiin sijoittamaan kerjuulle lähtenyttä väestöä
 - Väliaikainen majoituspaikka, kunnes kuljetettaisiin kotipitäjään
- Tammikuun 1868 puoliväliin mennessä kirjoilla oli noin 300 henkeä
 - Lisäksi kunnan huollettaviksi myymät orvot ja turvattomat lapset asuivat sijaiskodeissaan ja ruotivaivaiset kiersivät entiseen tapaan kunnan 17 ruodissa
- Noin 3800 asukkaan kunnassa työhuoneessa olevien määrä oli huomattava
- Vähitellen toimeentulovaikkeudet alkoivat näkyä myös talollisten keskuudessa ja haluttomuus ruotivaivaisten elättämiseen kasvoi

Köyhien työhuoneessa sairastaa yli 60 henkilöä, ja määrä lisääntyy joka päivä – sairaiden asema on surkea ja huolestuttava.

Kurjuus vallitsee työhuoneessa, laihat hahmot riepuihin verhoittuna makaavat tiiviisti toistensa vieressä valittaen, ilman tarvittavaa hoitoa. Varsinkin lapset kärsivät eniten; heidän laihat ja kärsivät kasvot ilmaisevat sen. Korkea lapsikuolleisuus.

(11.3.1868 Helsingfors Dagblad)

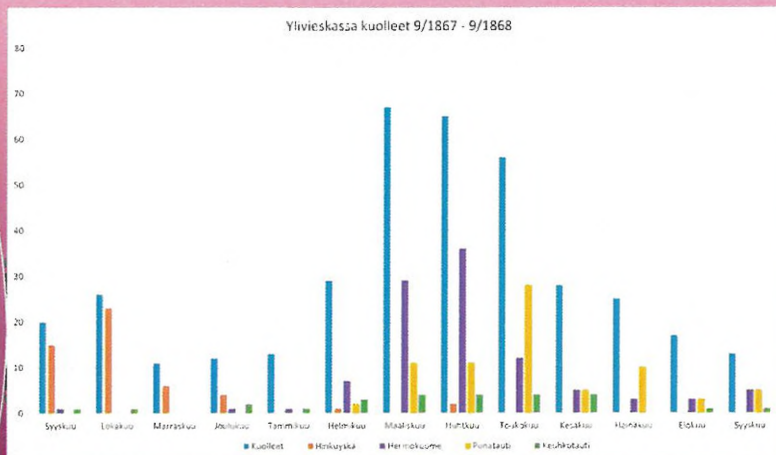
11

- Toukokuun puolivälissä kerrotaan, että kuolevaisuus on ollut epätavallisen korkea – neljän ensimmäisen kuukauden aikana on jo 173 kuollut ja suurinta kuolleisuus on ollut työhuoneessa, jossa on kuollut 107 henkilöä
 - Kehno ruoka, epäsiisteys ja huono hoito (iäkkäät ja pienet lapset)
- Kevättalvella 1868 saatiin 100 tynnyriä ruista ja 450 tynnyriä ohraa ja vielä maaliskuussa 150 tynnyriä kauraa
 - Rekikolonna joutui palamaan takaisin kelirikon vuoksi maaliskuussa
 - Oulun pääkomitea keräsi avustuksia, rahaa, vaatteita ja elintarvikkeita – tuli myös Ylivieskaan
- Huhtikuun lopulla työhuoneesta kotiutettiin 128 paremmin kuntoutunutta henkilöä
 - he saivat elantonsa 1 naulan (450 gr) jauhoja päivässä, jatkeeksi jäkälää tai muita hätäaineita
- Todennäköisesti toukokuussa 1866 vattehuusi suljettiin, sairashuoneen toiminta jatkui

12

“Ylivieskassa kukaan ei kuollut nälkään”

- Kuolleet syksystä 1867 syksyyn 1868: 382 henkeä, noin 10 % väestöstä
- Edellisenä vuonna kuolleita oli ollut vain 151
- Kenellekään ei laitettu kuolinsyyksi “nälkä”



- Hermokuume – hermosto-oireita aiheuttanut kuumetauti esim. lavantauti tai pilkkukuume. Korkea kuume, vatsaoireet ja ihottumaa (kuumeinen vatsatauti).
 - Pilkkukuume henkilökohtaisen kosketuksen kautta ja lavantauti potilaiden ulosteiden kautta → bakteerilla saastunut käyttövesi tai ravinto.
 - Samaan tautiryhmään kuuluu useita muitakin tauteja.
- Punatauti epidemiaksi maaliskuussa 1868, päättyy syyskuun loppuun.

13

Kansakoulun perustaminen

- 1870-luvun lopulla puhutti paljon kansakoulun perustaminen ja lasten opetus
- vastustajat olivat sitä mieltä, että ”*koulun laittaminen pitää sysätä tulevaan tietämättömään aikaan*”
- kansakoulu avattiin helmikuun lopussa 1880
 - Aluksi otettiin 46 poikaa
 - Tyttöjä ei vielä voitu ottaa kouluun pienten tilojen vuoksi
 - Saman vuoden lopulla jo suunniteltiin jo kovasti koulurakennusta, johon tyttökoulukin tulisi
- Tunnetuin oppilas on ollut varmaankin Kyösti Kallio

14

Pohjanmaan rautatie

"Eihän siinä ollut kuin yks, kaks, niin olimmekin jo Helsingissä."

Totesi Pietari Päivärinta junalla matkustamisesta Turusta Helsinkiin vuonna 1876.

- Vuoden 1863 säätyvaltiopäivillä alkoivat pohdinnat Pohjanmaan radan suunnasta.
 - Talonpoikaissääty vastusti koko hanketta
 - Suunnittelu kuitenkin käynnistyi, ja insinöörien ajatus oli viedä rata Pohjanmaan jokien yläjuoksun kautta isoja siltoja vältellen.
 - Vuoden 1879 valtiopäivillä asetettiin rautatievaliokunta etsimään sopua erimielisyyksiin radan kulkusuunnasta
- Rautatien rakentamista ounasteltiin Ylivieskassa jo 1873
 - kuntakokouksessa on maininta, että *Ylivieskan kuntalaiset ovat maksutta luovuttaneet kaiken rautatielle tarvittavan viljelemättömän maan ja luvanneet 3 päivätötä kultakin työhön kykenevältä mieheltä.*
- Rataa pidettiin tarpeellisena – ulottaminen sisämaahan perusteltiin yleisellä vaurauden nousulla, joka puolestaan ehkäisisi maasta muuttoa (Amerikan siirtolaisuus).

15

- Useita vaihtoehtoja ratalinjaksi:
 - porvaristo rannikon kaupunkien kautta kulkevan linjauksen puolella
 - talonpojat ja papisto olivat sisämaan kautta kulkevan linjauksen puolella
- Erimielisyydet rautatievaliokuntaan
 - Pietari Päivärinta rautatievaliokunnan jäsen (1882)
- Pohjanmaan radan varrella paljon valtion metsää – polttopuu höyryvetureille
- Päivärinnan ja Sahlgren (Kannus) vaikutus radan linjaukseen?
- Rautatievaliokunnan päätös keväällä 1884: Seinäjoki-Kokkola-Ylivieska-Oulu
- Ratatyöt alkoivat vuoden 1884 alusta Kokkola-Oulu välillä

16

"Yhtenä jyminä halkeilevat kalliot tuon ylivoiman edessä ja niin ajan oloon kolkoimmatkin maisemat muodostuvat sileiksi kuin pöytä. Niin maa-, kivi- kuin puutöitäkin on tehty jo joihinkin määriin, joten selvästi näkee, että rautatie siitä tulee kuin tuleekin."

Kokkolan Lehti 27.10.1885

- Ratatyöt ylsivät näille seuduille syksyllä 1885
- Ratatyömiehet Ylivieskaan
 - Miehiä ympäri Suomen
 - Asuntopula pienellä paikkakunnalla
 - Rautaroikan tilipäivästä lisäansioita paikkakuntalaisille
 - Osa miehistä jäivät tänne asumaan, perustivat perheen
- Kirkonkylän ilme muuttui rautatiesillan rakentamisen myötä
 - Perustuksiin käytetyt kivet hakattiin Kettukalliolta
- Ylivieskan mainitaan olevan Kalajokea suurempi liikepaikka jo vuonna 1895
 - Rahdin ajo, tukkukaupat...

17

"Rautatie ei ollut vielä valmis, mutta oli kiskotettu, niin että sitä myöten pääsi kulkemaan rautatien tarpeita kuljettavat junat. Siinähan sitä sitten sai kyytiä joku matkustajakin."

Täytyi jo varalta mennä asemapaikalle vartomaan, milloin juna menisi sinne päin, minne minunkin oli meneminen.

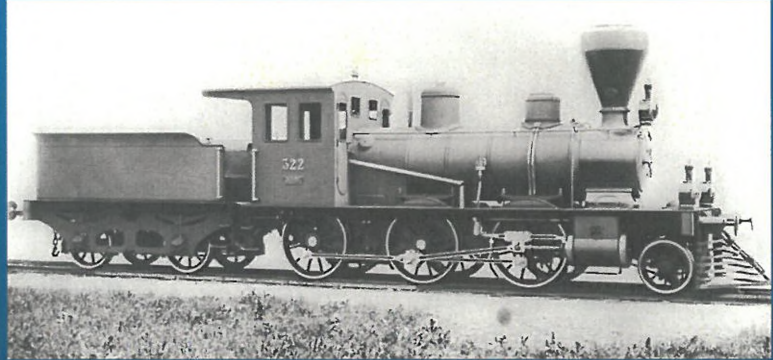
Asemalla oli liikettä ja hälinää, sillä ihmisiä hyöri edestakaisin, mikä luhnaten siinä ilman asiatta, tavan vuoksi vain... Saatiin tietää, ettei juna tule vielä pariin tuntiin."

Pietari Päivärinta

- Joen sillan muurit valmistuivat 10.10.1885
- Ensimmäinen höyryveturi pysähtyi asemalle 11.6.1886
- Oulussa koko radan valmistujaisjuhlat 29.10.1886

18

*”Oivalsipa oiva kansa
kelpo, johon johtamana
kestit pitää kelvolliset,
kuuluhetken kunniaksi;
johon kansa kokousi
kaukaa muistakin
kunnistaki,
tuli aivan tulvanansa
aikaisin jo asemalle, tuota
kummaa katsomahan, kun
se kumma kulkukone
kulkee kovan kuorman
kanssa sillan yli ylpeästi”.*



Kuvassa sveitsiläinen Mogul-veturi, ”Pikkurusko”, S1 Sk 1 N:ro 322 (1885)

Veturimalli (1885-1905) suunniteltiin Oulun rataa varten.
Vetureita valmistettiin yhteensä 224 kappaletta.

23.6.1886 Kalku

19

Kirkon korjaaminen vuonna 1892

- Kirkko oli sisältä vuoraamaton, seinät oli kalkittu valkoisiksi ja lattia oli harva ja ilman välilattiaa
 - Talvella kylmä
- Penkkien pöydissä eli kirjapenkeissä oli kolmet rautaiset ja suppilon muotoiset kynttilätelineet
- Lehteriä ei ollut
- Kellarin lattialla oli toista korttelia (yli 15 cm) vettä ja ovet pielineen lahonneet
- Kirkkoa remontoitiin J. Basilierin piirustusten mukaan
 - Katon muoto muuttui, keskustorni purettiin
 - Kellotapuli rakennettiin kirkon yhteyteen

20

- Vajaan 150 vuoden ikäinen tapuli sai väistyä. Miesvoimin vedettiin köysillä tapuli nurin
- Tapulin ristin eli harjahirren paikalleen nostaminen (21.5.) oli paikkakunnalla merkkitapaus ja se keräsi väkeä todistamaan harvinaista tapahtumaa
- Seuraavana päivänä kuoli kirkkoherra Bäckman
- Vuonna 1901 päänvaivaa aiheutti v. 1725 valetun kirkonkellon halkeaminen ja uusien hankkiminen (1902). Toinen uusista kelloista halkesi pian – onneksi takuu oli kymmenen vuotta.

Harjahirren nosto

"Kun päivemmällä saatiin ristipännärit kattotooleihin kiinnitetyiksi, niin sitten noin seitsemän paikoissa illalla alkoi tuon suurellaisen ristipelkan nosto.

Sitä kantoi nostoköyteen juhlallisesti koko varsinainen kirkon tyväestö, 50 miestä, ja kaikki satunnaiset jousityömiehet, toistakymmentä henkeä, ja sitten katselijain joukosta niin monta miestä kuin suinkin seitsentä syltää pitkän pelkan kupeelle mahtui.

Se ei toki niin paljoa kaivannut painonsa suhteen, mutta siihen kaikki pyrki."

1.6.1892 Oulun ilmoituslehti

21

Vuoden 1905 tulva

- Talvi 1905 oli runsasluminen, metsissä 1½ metriä lunta
- Ilma lämpeni nopeasti 21.4.
- Joen varren talot jäävuorien keskellä
- Joissakin talossa jouduttiin lehmät viedä navetasta pois
- Vesi vei mukanaan Hiidenkallion myllyn ja suuret määrät tukkeja ja paperipuita
- Myös sillat ja tiet kärsivät vahinkoja
- Tulva korkeimmillaan vappuna
- Vesi laski toukokuun alkupäivinä

"Pakkaset ja pahat kelit ne owat nykyäänkin Ylivieskassa. Muutamat sanowat olleen yli 40 C, siis elohoepa "turtana". Walkoisia nenän päitä ja imeltyneitä korwia ja warpaita näkyykin ilmestyneen ihmisille tawattomilla pakkasilla."

3.1.1905 Kaleva

"...jokeen on yhtynyt mahdottoman paljon vettä, niin että se on paljon ylempänä entisen tulwakannen.

Koskista ja muutamista suwannoistakin owat jäät jo laskeneet alas ja tehneet isoja jääpatoja; kolmea syltää korkeille jokitörmille on tulwa ajanut jäitä.

Hirveältä näyttää, kun jokirantatalot owat aiwan jäävuorien keskellä..."


5.5.1905 Kaiku

22

Savisilta

- Kalajoen ylittävän sillan rakentamista suunniteltiin jo vuonna 1904
- 1909 saatiin G. Gavolin'in maantiesillan piirustukset – hinta-arvio oli 87.500 markkaa
- Kesäkuussa 1910 rakennusmestari J. Ringe ja kunnan esimies Mikko Knuutila kävivät tutustumassa Etelä-Pohjanmaalla siltoihin
- Aluksi päädyttiin riippusiltaan (1911), mutta kun alkuvuonna 1912 esiteltiin ”rautapetonkisilta”
 - Sillaksi valikoitui äänestyksessä rautabetoninen silta
- Sillan rakentaminen alkoi keväällä 1912 ja valmistui marraskuun alussa
- Aikalaiset epäilivät betonin kestävyyttä. Heikompiuskoiset väittivät, että *”kunhan telineet puretaan, niin koko komeus romahtaa”*.

23



Anna Ängeslevä

(20.2.1871 – 17.6.1939)

Emäntä, kansakoulun opettaja ja kansanedustaja vuosina 1908-1909 (Maalaisliiton toinen ja Pohjois-Suomen ensimmäinen naiskansanedustaja).

Muutti Ylivieskaan 1897 Raudaskosken koulun ensimmäiseksi opettajaksi.

Perusti Raudaskylän sekakuoron vuonna 1917.

Äitiyspakkauksen ”äiti” – teki kansanedustajakautenaan aloitteen, jonka mukaan kunnille pitäisi myöntää vähävaraisille synnyttäjille määräraha vaatetukseen ja muihin välttämättömiin tarpeisiin. Ajatus toteutui vasta 1937, eduskunnan hyväksyessä äitiysavustuslain.

Ajoi myös tupakoinnin kieltämistä alle 18-vuotiailta sekä Ylivieska-lisalmi-radan rakentamista.

Pyläin kotiseututietoa (2016), s. 170.

24



Kyösti Kallio

(10.4.1873 – 19.12.1940)

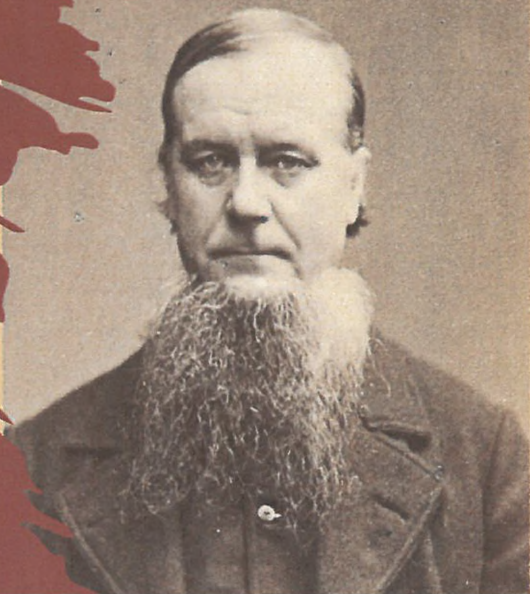
- Syntyi Ylivieskan Niemelänkylällä
- Opiskeli Raahessa ja Oulussa
- Nivalaan 1894
- Talonpoikassäädyn edustajana ensimmäisen kerran säätyvaltiopäivillä 1904, 31-vuotiaana
- Kuudesti eduskunnan puhemies, neljä kertaa pääministeri
- Lex Kallio
 - asutustaki, millä pyrittiin pakkolunastamaan maata tilojen luomiseksi tilattomalle väestölle ja laajentamaan tiloiksi itsenäistyneitä torppia
- Suomen Pankin johtaja
- Suomen 4. presidentti 1937-1940
 - presidentin adjutantti eversti Aladár Paasonen ja eversti A. F. Airo

25

Pietari Päivärinta

(19.9.1827-26.7.1913)

- Huomiota herätti maanlaajuisesti lukkari, kirjailija, vp-edustaja Pietari Päivärinnan kuolema vuonna 1913
- Hyvät laulunlahjat vetivät lukkarin toimeen 1856 (Alavieska, Oulunsalo)
- Ylivieskaan lukkariksi 1868
- Director cantus arvonimi 1909
- Kuntakokouksen puheenjohtajana 18 vuotta
- Vuosina 1882, 1885, 1888 ja 1891 valtiopäiväedustaja
- Kirkolliskokouksen maallikkojäsen 1876, 1886 ja 1893
- Kansankirjailija, ensimmäinen teos "Elämäni" (1876)
 - Kymmeniä teoksia, lukemattomia lehtikirjoituksia



26

Muuta 1900-luvun alussa tapahtunutta

- Vuosina 1890-1914 Ylivieskasta lähti siirtolaisiksi yli 800 henkilöä
 - Yhtenä tekijänä sortokaudet 1899-1905 ja 1908-1917
 - Vuosina 1870-1945 lähti yli 1500 henkilöä
- Useita kouluja rakennettiin 1900-l. alussa
- Kalajoen perkaus 1905-1908
- Ylitalon kylpylä avattiin 1905
- Suurlakko marraskuussa 1905
- Kunnansairaalan rakentaminen 1906
- Apteekin rakentamisen alkoi 1905
- Maamieskoulu 1907
- Kirkon hautausmaata laajennettiin ja täytettiin 1909 (9 kuutiojalkaa/papin palkkamarkkaa kohden)
- Johan Verner Kankkonen edusti Tukholman olympialaisissa 1912
 - henkilökohtainen sijoitus 34. ja joukkuepyöräilyssä Suomella 5. sija
- Sähkövalaistuksestaakin haaveiltiin 1913, kun sähköinsinööri kävi tutkimassa vesivoimaa Helaalan myllyn kupeessa
- Kalajoen uoman korjaus syksyllä 1913 kirkon kohdalla
- Ylivieskan Kettukallion kiviä Ouluun
 - Parhaimmillaan 40 perhettä sai toimeentulon kiviteollisuudesta
- Keski-Pohjanmaan Puhelinosuuskunta 1914
- Osuusmeijeri paloi osin keväällä 1918
 - oli valmistunut talvella

27

Sisällissodan aika Ylivieskassa 1917-1918

Suomen sisällissota 27.1.-15.5.1918

- Ensimmäisen maailmansodan aiheuttamaa murrosvaihe – Venäjän keisarikunnan hajoaminen 1917 ja sisällissota, Suomi julistautui itsenäiseksi
- Suomalaisen yhteiskunnan sisäiset jännitteet, sääty-yhteiskunta, taloudelliset syyt, yhteiskunnan uudistusten hidas toteutuminen...
 - Yhteiskunnan hajoaminen
- 14.11.1917 yleislakko → 16.11.1917 vallankumouksellinen keskusneuvosto päätti aloittaa vallankumouksen, joka ei kuitenkaan toteutunut → yleislakko lopetettiin 19.11.1917
- Kriisin kehityttyä sodaksi molempien puolinen päätavoite oli vastustajan murskaaminen, oman valtaryhmän voitto ja sen etujen takaaminen
- Tavoitteena itsenäinen Suomi
 - Kenelle valtiolta maassa kuului ja millainen sisäpoliittinen rakenne pitäisi olla?

Mites meillä?

- Täälläkin lakkoitiin marraskuussa
 - Liikkeet ja koulut suljettiin, maanviljelystyöt oli lopetettava
 - Puhelinkeskus vain lakkolaisten käytössä
- Lopulta asiat kärjistyivät siihen pisteeseen, että suojeluskuntalaisista koottiin joukko, joka marssi 20.11. Työväentalolle vaatimaan lakon lopettamista.
 - Lähetystö neuvottelemaan työväenneuvoston kanssa
- Työväenneuvosto sitoutui lopettamaan lakon
- Työväentalolle kertyi seudun työväestöä
- 23.11. saapui Kokkolasta järjestyskaartin väkeä ja sotilaita
 - Aseiden etsintää ja kotitarkastuksia

28

- Noin parikymmentä valkoisen puolen miehiä pidätettiin
 - Kuulustelut työväentalolla
- Osa pääsi pian kotiinsa, mutta nimismies Soriola ja poliisi Tuuvanen vietiin Helsinkiin
 - Soriolaa syytettiin sekä santarmilaitoksen käytyriksi ja vakoilusta saksan hyväksi
- Soriola ja Tuuvanen vapautettiin joulukuun alussa
 - Eduskunnan jäsenistä Svinhuvud ja Kallio menivät takuuseen

Perjantaina saapui Kokkolasta kuitenkin – omasta halustaan – parikymmentä järjestyskaartilaista, mukanaan myös joitakin sotilaita, ja alkoivat omalla vastuullaan vangita körttiläiskaartin jäseniä sekä tuoda heitä työväentalolle.

Kansan Tahto 27.11.1917

”Wangitsemisen kulku oli seuraava: Joukko werikaartilaisia, osa todistettavasti humalaisia, jonka humalan he saivat ryöstämällä paikkakunnan apteekista spriitä, hyökkäsi wenäläiset pistimet ojossa huutaen ja räyhäten sekä uhaten ampua, ellei heti paikalla aseita luowuteta.”

Kaleva 27.11.1917

29

Kahakka rautatieasemalla tammikuun lopussa 1918

- Kriisi kärjistyi tammikuun lopussa 1918 sisällissodaksi punaisten ja valkoisten välille
- Tammikuun 28. Ylivieskan suojeluskuntalaiset kutsuttiin kirkolle, kun Himangalta oli pyydetty apua ja täälläkin punakaartilaiset olivat ”kiihkeässä toiminnassa”
- Soriola hälytti suojeluskuntalaiset, osa kokoontui Savelaan, osa Rahkolan taloon poliisi Laineen luokse
- Punaisten puolella alkoi kiertää huhu, että suojeluskunnan liikehtiminen ei kohdistu Himangalle tai Kannukseen matkustamiseen vaan paikallista punakaartia vastaan kostoksi marraskuun 1917 tapahtumista
- Punaisten miehiä meni hautausmaalle tarkkailemaan tilannetta
- Kun suojeluskuntalaiset pääsivät Heikkilän talon kohdalle aloittivat punaiset ampumisen

(Tammikuu 28.päivä)

Pimeän tullessa suojeluskuntalaiset olivat Rahkolan talossa ja muutama tiedustelija lähti ottamaan selvää asioista.

Kello 8 illalla, kun tiedustelijat tulivat työväentalon kohdalle, tulivat punakaartilaiset talon pihalta maantielle. Leonard Knuutila, punainen, sanoi: 'Nyt se alkaa' ja samalla ampui, johon muut punakaartilaiset yhtyivät.

Liitto 12.3.1918

30

- Suojeluskuntalaisiin ei kuitenkaan osunut, miehet hakeutuivat suojaan Pappisaareen ja kansakoulun suojiin
- Punaiset ampuivat keskustassa useita laukauksia, kylän asukkaita lähti pakoon
- Nivalasta oli pyydetty suojeluskuntaa avuksi Kannukseen
- Saapuivat puolenyön aikaan Raudaskylän suojeluskuntalaisten kanssa ja menivät asemalle, jonne oli kokoontunut muitakin suojeluskuntalaisia
- Vahti sijoitettiin ylikäytävän kohdalle, muut rupesivat syömään ja varustautumaan mahdollisen hyökkäyksen varalta
 - Vahti tuli pian ilmoittamaan, että häntä kohti ammutaan
 - Nimismies Soriola ja poliisi Laine lähtivät ulos pienen joukon kanssa
- Punaiset alkoivat ampua vaunujen, lautatapulien ja halkopinojen takaa kohti asemaa
- Sisällä oli suuri joukko suojeluskuntalaisia, yksi haavoittui ja yksi kuoli

31

- Tammi-helmikuun vaihteessa pidettiin useita punakaartin jäseniä
 - Vankeja pidettiin aseman odotussalissa, tavaramakasiinissa, Jaakolan majatalon nurkkakarmarissa ja Heikkilässä pienessä kamarissa
- Nimismies suoritti kuulusteluja ja oli jo tuolloin ärtynyt ja hermostunut
- Osa vapautettiin muutamien päivien kuluessa, 12 pidettiin vangittuna ja lähetettiin Kaarlelan sotavankileirille, Leonard Knuutila ammuttiin tavaravaunussa
 - Vilkuna piti Knuutilaa ”paikkakunnan sisukkaimpana huligaanina”
- Lautamies Mikko Knuutila sai surmansa 4.2.1918 asemalla
 - Olivat juopotelleet nimismies Soriolan kanssa ja heille oli tullut kiistaa erinäisistä asioista – ei ollut tavatonta, että he riitaantuivat samanlaatuisissa tilaisuuksissa
 - Tapahtuma poisti Ylivieskan suojeluskunnan riveistä kaksi sen vahvinta henkilöä – Soriola aloitekykyinen ja kylmäpäinen, Knuutila maltillinen ja ristiriitoja tasoittava
 - Sorilalle vankeusrangaistus

--- (Knuutila) lähti kävelemään huoneen nurkkaan, jossa näytti olevan ajatuksissaan.

Tästä kulki hän uunin viereen yhä äänetönnä sekä kääntyi päin Soriolaa, jolloin Soriola, yhä istuen tuolillaan, otti pöydältä browninginsa ja ojensi sen tähdäten Knuutilaan.

Tällöin tapaili Knuutilakin kädellään housujensa takataskua, mutta Soriolan jyrkästi käskiessä Knuutilaa olla kättänsä liikuttamatta, otti hän kätensä pois takataskun kohdalta ja seisoi nyt kädet siwulla ilman asetta. Soriolan yhä Knuutilaa tähdätessä astui tämä askeleen pari Soriolaa kohti, joka silloin ampui peräkkäin kaksi laukausta.

Kaiku 22.3.1918

32

Sota laajenee

- Ylivieskan suojeluskuntalaisia lähti vapaaehtoisina Etelä-Suomeen
- Vaasan Senaatti antoi julistuksen 18.2. ja määräsi asevelvollisuuslain voimaan → kutsunnat valkoisten hallussa olevilla alueilla, 21-40 vuotiaat miehet
- Kirkonkylän kansakoulu suljettiin 25.2.1918, varattu sotilaskäyttöön
- Koululle oli majoitettu Ylivieskan, Alavieskan, Nivalan, Kalajoen, Haapajärven ja Pyhäjärven miehiä sotilaskoulutukseen ja rintamalle siirtoa varten
- Yhdessä luokkahuoneessa työskenteli yli kaksikymmentä räätäliä valmistaen sarkatakkeja ja housuja ja valkoisia lammasnahkalakkeja
- Käsityöluokassa oli joukkojen muonitus ja opettajan asunnossa esikunta
- *Suurimmat tappiot Ylivieskalaisille, valkoisten puolella taistelleille, kaatuneina tuli Tampereen taisteluissa (28.3.1918) ja Hauhon taistelussa 28.4.1918*
- *Ylivieskan punakaartilaisia ei osallistunut taisteluihin punaisten joukossa, lukuun ottamatta muutamia henkilöitä, jotka olivat jo ennen levottomuuksien puhkeamista siirtyneet Etelä-Suomeen ja osallistuivat sikäläisten kaartiin riveissä taisteluihin*

33

Ylivieska -lisalmi rata

- Helmikuussa 1900 valtiopäiville anomusehdotus rautatien rakentamisesta Savoan
 - Yhtenä allekirjoittajana oli Kyösti Kallio
- 1917 ratatyöt alkoivat lisalmella
- Vuoden 1924 alussa radan rakentaminen alkoi myös Ylivieskassa
 - Syksyllä 1924 alkoi soran ajo Eskolan sorakuopasta, kun valtion tuolloin uusi sorannostokone "Hullu-Jussi" saatiin asetettua raitelle.
- Heinäkuussa 1925 kiskotusporukat kohtasivat Nivalassa ja Kyösti Kallio nautasi viimeiset kiskot Heikkilän maiden kohdalla



34

lialmen radan vihkijäiset 25.7.1926



Yhtiöskan asemalla. Suojeluskunnan päällikkö tekee ilmoituksensa päämin. Kalliolle (1) Ministerit Niukkanen (2), Hjelmmann (3), Ingman (5), Castrén (6) sekä mapherra Ignatius (4).

Suomen Kuvalehti 7.8.1926

35

Raudaskylän opisto ja seurakuntahanke

Raudaskylän Opisto

- Kalajokilaakson kristillinen kansanopisto aloitti toimintansa joulukuussa 1920
 - Suunnitelmia jo 1800-luvun lopulla
 - Opisto päätettiin perustaa 8.1.1919 pidetyssä kokouksessa
 - ensimmäinen rakennus valmistui vuonna 1920
 - Oppilaina oli 30 poikaa ja 63 tyttöä
 - Johtajana kirkkoherra Juho Kytömäki, johtajatar lida Kytömäki
 - Kuusi muuta opettajaa
- Raudaskylän Kristillinen Opisto → Raudaskylän Opisto (syyskokous 17.12.2025)

36

Seurakuntahanke

- 16.11.1924 kokouksessa käsiteltiin toistakymmentä vuotta vireillä ollutta seurakuntahanketta ja sen nykyisiä vaiheita
 - Ylivieskan kirkkoherran virallisen apulaisen asuinpaikaksi määrättäisiin Raudaskylä → kun ei toteutuisi tässä muodossa, niin eri kyliltä kerättäisiin kaikkien uuteen seurakuntaan liittyvien nimet
- Halukkaita 30.11. pidetyssä kokouksessa todettiin olevan noin 400 henkeä - kaikkia keräyslistoja ei oltu vielä palautettu
- Raudaskylä ja Kankaankylä olivat halukkaita liittymään uuteen seurakuntaan, Kantokylä ei
- Kokous päätti perustaa uuden seurakunnan Raudaskylälle (Kaiku 3.12.1924),

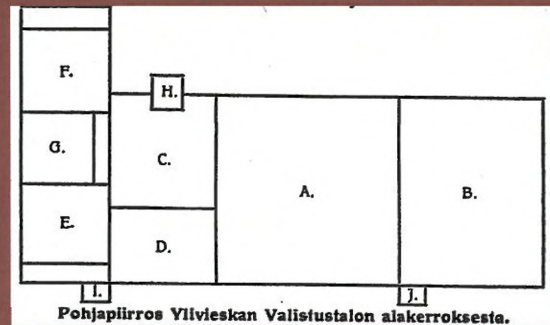
37

- Ylivieskan seurakunnan lausunto Oulun hiippakunnan tuomiokapitulille
 - kuusimiehininen valiokunta 22.9.1925 (Kaiku 17.10.1925)
 - Liikenneyhteydet hyvät Raudaskylältä kirkonkylään: maantie, rautatie
 - Kaikki uuden seurakunnan alueen asukkaat eivät halunneet erillistä seurakuntaa
 - Ylivieskan seurakunnalla ei ollut varallisuutta jaettavaksi uuden seurakunnan kanssa
 - Lisäksi kirkkoherran apulainen asui Raudaskylällä ja kylässä on myös oma hautausmaa
- Lausunnossa katsottiin, että em. tosiasiat huomioiden, Raudaskylän seurakuntahanke on tarpeeton ja hankkeen tulisi raueta
- Valtioneuvosto antoi raueta Oulun hiippakunnan tuomiokapitulin esityksen Raudaskylän seurakunnan muodostamisesta vuonna 1926 (Liitto 17.4.1926)

38

Valistustalo

- Uuden tuulahduksen kulttuurielämään toi Valistustalon rakentaminen 1927–28
- Hanke oli ensi kerran ollut esillä jo 1920-luvun alkuvuosina
- Valistustalohanke sai varsinaisen sysäyksen loppuvuonna 1926, jolloin perustava kokous päätti lähteä ajamaan asiaa eteenpäin
- Hanke eteni nopeassa tahdissa ja valmista alkoi olla jo keväällä 1928
- Entisessä Raittiustalon rakennuksessa toimi keittiö- ja ravintolahuoneita, uudella puolella juhlasali, näyttämö ja lämпиö sekä suojeluskunnan kanslia. Toisessa kerroksessa olivat Lottain huone sekä vahtimestarin asuinhuone.



Kalajokilaakso 9.3.1928

39

- Avajaisia vietettiin 21.10.1928:
 - Kyösti Kallio loi puheessaan katsauksen oloihin 50 vuoden taakse ja niihin suuriin muutoksiin, joita oloissa on tapahtunut. Hänen mukaansa nykyajalle ei riittänyt entinen sivistyksen määrä, vaan sitä tulisi kartuttaa koulujen antaman opin lisäksi muulla valistustoiminnalla.
- Valistustalo Oy:n jälkeen rakennus siirtyi keväällä 1931 Suojeluskunnalle.
 - Suojeluskunta / Lotat järjestivät erilaisia tapahtumia mm. iltamia, vappukarkeloita ja juhlatilaisuuksia

**Ylivieskan Valistustalon
Avajais-Juhla**
Sunnuntaina t.k. 21 p:nä,
alkaen kello 13

OHJELMA:
*Torvisoittoa. Puhe, (Joht. Pükkilä).
Kuorolaulua, (Ylivieskan Sekakuoro.)
Juhlapuhe, (Pankinjoht. Kyösti Kallio).
Torvisoittoa. Viulu-solo, (Lauri Laine).
Lausuntaa, (Taitelijat Vainio).
Kuorolaulua.
Maamme.*

Pääsymaksu Smk. 10:—, seisoma-
paikat Smk. 5:—.

ILTAMA
kello 20.

*Torvisoittoa. Puhe, (piiripäällik. Viisuri).
Kuorolaulua. Leikki. Torvisoittoa.
Yksinlaulua, (Kaskinen).
Lausuntaa, (Kujala).
Näytelmä «AITI»*

Tanssia 1 tunti.

Pääsymaksu 15:—, 10:— ja 5:—

19.10.1928 Kalajokilaakso

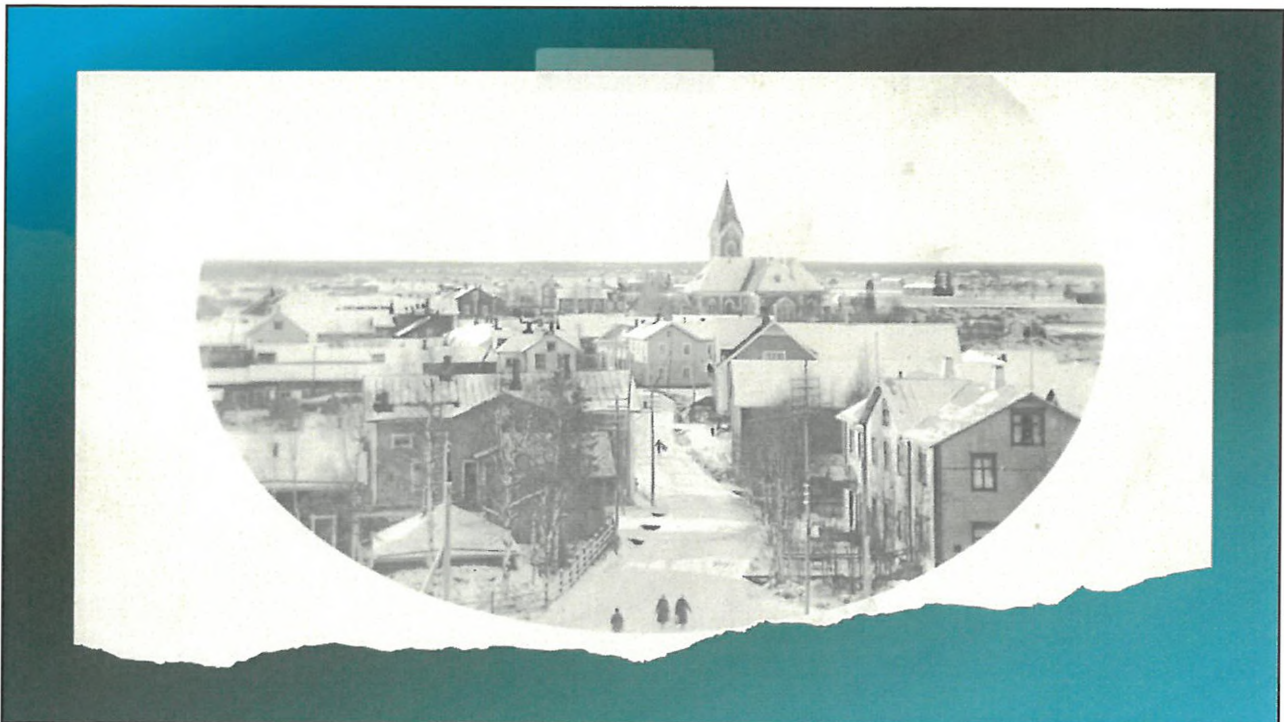
40

Muuta 1920-30-luvuilla tapahtunutta

- Kirkon korjaus 1927
- Ylivieskaa haaveiltiin kauppalaksi jo vuonna 1928
- Suunnitelmat radan jatkamisesta Rahjaan 1928
- Miss Ylivieska valittiin 1932
- Osuuskaupan palo 1936 säikäytti kirkonkylän asukkaita
 - Palokunnan perustaminen



41



42

